

ZAVRŠNI DOKUMENT 5. MEĐUNARODNOG ENERGETSKOG FORUMA

SPLIT, 23. SRPNJA 2021.

CORNARO HOTEL

Prof.dr.sc. Anđelko Milardović

Uvodni dio - Prologomena Foruma

Institut za europske i globalizacijske studije (digitalni think tank: www.inegs.com) organizirao je 5. jubilarni Međunarodni *energetski forum* pod naslovom *Energetska politika europske unije i demokracija energije* (<https://interenef.com/>).

Pokrovitelj Foruma bio je gospodin Zoran Milanović, predsjednik Republike Hrvatske.

Forum se održao 23. srpnja 2021. u Splitu. Dio je šireg projekta pod naslovom *Globalno društvo rizika i nova društvena paradigma* (<https://inegs.com/nova-drustvena-paradigma/>).

Institut za europske i globalizacijske studije, kao organizator Foruma, promiče *tri javne politike* kao dio *nove društvene paradigme*. Prva je IT, druga energetska i treća mediteranska poljoprivredna politika.

Društveni sustavi ne mogu funkcionirati bez informacija (**I**), njihova prijenosa – tehnologija (**T**), hrane (**H**) i energije (**E**).

Ovaj trokut predstavlja društvenu interakcijsku mrežnu strukturu. Hrana se ne može proizvesti bez energije i informacija/tehnologija. Bez energije nemoguć je prijenos informacija. Prijenos energenata nemoguć je bez današnjih IT sustava. Sve je isprepletano! Nema mjesta simplifikacijama.

Riječ je, dakle, o modelu koji bi trebao biti u funkciji *samoodrživosti društvenih sustava* u interakciji sa svijetom u vremenu *globalnog društva rizika*, dio kojega je pandemija Covid-19.

U okviru Instituta za europske i globalizacijske studije, *energetska politika* je jedna od tri politike koje se predstavljaju na forumima (šire: Forumi IEGS www.inegs.com).

IT, hrana/poljoprivreda i energija tri su dominantna markera *suвременe geopolitike 21.stoljeća*. Zbog njih se vode i vodit će se budući ratovi. Ratovi će potaknuti nove valove *prisilnih migracija*. Isti valovi migracija mogu biti zbog nestašice hrane, vode, energenata. Budućnost će svakako biti zanimljiva!

Život u postmodernom svijetu složena je struktura. Treba ga promatrati holistički u interakcijskom obliku. Inače se ništa ne može razumjeti. Može se samo griješiti! Na kraju, promašiti! Mi ne želimo promašiti! Dosta nam je promašaja!

O čemu se zapravo raspravljalo na 5. Jubilarnom međunarodnom energetsom Forumu? Slijedi prikaz panela!

Prvi panel

Energetska politika EU. Zajedničko energetske tržište između mita i zbilje

Moderator i izvjestitelj prvog panela - prof.dr.sc. Davor Škrlec

Na panelu su sudjelovali dr.sc. Oliver Koch (Europska komisija-Opća uprava za energetiku), Franc Bogovič (zastupnik u Europskom Parlamentu), mr.sc. Petar Sprčić (član Uprave HEP-a) i Andreas Rörig (CEO, Eon Hrvatska). Uključila se također i dr.sc. Kristina Čelić, ravnateljica Uprave za energetiku u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja.

U tijeku je prilagodba nacionalnog zakonodavstva Republike Hrvatske zakonodavnom paketu EU „Energetska unija“ koji je Europski parlament usvojio 2018. i 2019. godine, s naglaskom na obnovljivim izvorima energije, energetske učinkovitosti i tržištu električne energije. U raspravi je istaknuto kako između ostalog zakonodavni paket ima svrhu unaprijediti regionalnu suradnju između država članica s ciljem boljeg iskorištavanja potencijala obnovljivih izvora energije i njihove integracije u energetske sustave. U toj provedbi važnu ulogu imaju nacionalni energetske-klimatski planovi.

Na tržištu električne energije još uvijek dominira nacionalna kompanija HEP, pa kod ostalih dionika na tržištu to stvara dojam nedostatka konkurencije i likvidnosti tržišta. Kroz dinamičnu raspravu došlo se do zaključka kako maloprodajni kupci nisu dovoljno informirani o tržištu električne energije, da su procedure promjene opskrbljivača često nejasne i komplicirane, da je

proces promjene opskrbljivača predug, ali da za sve dionike na tržištu najveći problem predstavlja Hrvatska energetska regulatorna agencija (HERA) i HEP Operator distribucijskog sustava (HEP ODS). U drugom dijelu panela, panelisti su dali svoje prve dojmove o novom zakonodavnom prijedlogu Europske komisije „Fit for 55“ koji bi trebao omogućiti ostvarenje Zelenog dogovora (Green Deal) i cilja smanjenja emisija na razini EU za 55% do 2030. godine.

Pritom je istaknuto kako energetska tranzicija predstavlja veliki izazov za sve države članice, pogotovo za one koje u svom energetsom miksu imaju veliki udio fosilnih goriva (ugljen) i da je izostavljanje prirodnog plina kao tranzicijskog goriva za te države članice kao i za one siromašnije još veći tehnološki i financijski izazov. Europski fond za oporavak i otpornost će tu imati ključnu ulogu, a uspjeh pojedinačne tranzicije će ovisiti o kvaliteti nacionalnih planova za oporavak i otpornost. Zaključak diskusije je bio kako u tranziciji treba uvažiti tehničku neutralnost tehnologija za postizanje ciljeva dekarbonizacije društva, te povećati ulaganja u energetska učinkovitost kako bi smanjili potrošnju energije, i električne i toplinske, u gospodarstvu, javnom sektoru i kod građana.

Posebnu pozornost treba posvetiti zaštiti građana kako predviđena poskupljenja prirodnog plina, ali i cijele energetske tranzicije ne bi uzrokovali povećanje financijskih izdataka građane. Istaknuto je kako dodatne napore treba usmjeriti na izradu mjera koje će spriječiti energetska siromaštvo građana. Panelisti su zaključili kako države članice trebaju što prije primijeniti zakonodavstvo EU za tržište električne energije kako bi se građanima omogućilo ravnopravno sudjelovanje na tržištu kao pojedinačnih proizvođača energije ili organiziranih u energetske zajednicama/zadrugama.

Kroz regulatorni okvir treba obvezati operatore distribucijskih sustava za ubranu uspostavu sustava naprednih brojila kako bi se građanima omogućilo kvalitetnije sudjelovanje na tržištu električne energija, ali i zbog potreba koje će na elektrodistribucijski sustav postavljati intenzivna elektrifikacija cestovnog transporta.

Drugi panel

Diplomatski energetska klub - Hrvatska/ EU, Okvir za sliku geopolitike energije u 21. stoljeću

Moderatorica i izvjestiteljica drugog panela - prof.dr.sc Darija Karasalihović, Zavod za naftno-plinsko inženjerstvo i energetiku RGN fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Na drugom panelu koji je održan u hibridnom obliku sudjelovali su Marcinkowski Bartosz - Voditelj političko-ekonomskog odjela Veleposlanstva Republike Poljske u Zagrebu, Vitaly Yermakov Senior Research Fellow na Oxford Institute of Energy Studies iz Ruske Federacije, Wojciech Jakóbiak - glavni urednik portala Biznesalert iz Poljske, Robert Bošnjak iz Plinacra, rukovoditelj Službe strateškog razvoja u Zagrebu, Vladimir Prohorov, zamjenik veleposlanika Veleposlanstva Ruske Federacije u Zagrebu te Vladimir Ivanov, savjetnik za gospodarske odnose Veleposlanstva Ruske Federacije. U fokusu panela su bile geopolitičke implikacije projekta izgradnje plinovoda Sjeverni tok 2.

Marcinkowski Bartosz je predstavio stavove Poljske i naveo da što se tiče Sjevernog toka 2 i njegovog štetnog utjecaja, položaj Poljske ostaje nepromijenjen. Poljska navedeni plinovod se smatra jasnom prijetnjom europskoj sigurnosti, te postoji uvjerenje da bi ga Kremlj mogao koristiti na politički način. Nadalje, ustvrdio je da Sjeverni tok 2 slabi energetska sigurnost i otpornost Europe, predstavljajući potencijalno geopolitičko oruđe Moskve za ostvarivanje većega utjecaja u Europi. Marcinkowski navodi kako se Poljska čvrsto protivi korištenju prirodnog plina kao političkog oruđa i protivi se sve većoj ovisnosti o jednom izvoru, jednom pravcu i jednom opskrbljivaču u EU, te zaključuje da Sjeverni tok doživljavaju kao inicijativu koja potkopava povjerenje među saveznicima i u EU i u NATO -u. Također navodi da će Poljska nastaviti raditi s Ukrajinom i saveznicima, uključujući SAD, na rješenjima koja će nam omogućiti ublažavanje posljedica izgradnje Sjevernog toka 2. Nastavit će podržavati zemlje koje teže članstvu u zapadnim demokratskim institucijama i neće prestati u nastojanjima da smanje sadašnje i buduće prijetnje miru i energetska sigurnosti kako ih oni vide.

Vitaly Yermakov navodi četiri ključne točke: 1) Završetak izgradnje Sjevernog toka 2, sada neizbježan, označava uspjeh ruske strategije smanjenja rizika tranzita trećih zemalja. 2) Ova strategija proizlazi iz temeljnih promjena u geografiji opskrbe ruskim plinom i nove konfiguracije ruskih cjevovoda koji povezuju nove proizvodne kapacitete na Yamalu s ciljnim tržištem Njemačke najkraćim mogućim putem kroz sjeverne regije Rusije i putem Sjevernog toka. 3) Nasuprot tome, nepovratan pad proizvodnje plina na naslijeđenim poljima Rusije u Nadym-Pur-Tazu i starenje cjevovodne infrastrukture koja vodi prema Ukrajini stvaraju ograničenja za buduće tranzitne tokove kroz Ukrajinu. 4) Karakterizacija Sjevernog toka 2 kao "suvišnog" plinovoda ne uzima u obzir ove važne činjenice i stoga stvara lažna očekivanja u pogledu buduće uloge ukrajinskog tranzita.

Wojciech Jakóbik kao predstavnik poljskih medija navodi da se Sjeverni tok 2 ne odnosi samo na isporuku plina već i na sigurnost. Ovaj aspekt pokazuje da to nije u sigurnosnim i vanjskopolitičkim namjerama Europske unije. Navedeno bi moglo dovesti do povećanja umjesto smanjenja cijena plina u Srednjoj i Istočnoj Europi zaključuje Jakóbik što nije u skladu s novom, ambicioznom klimatskom politikom i jednog dana bi projekt mogao postati neželjeno siroče. Isporuke vodika u Europu također se treba razmatrati sa stajališta energetske sigurnosti što je još jedan argument protiv takvih isporuka kroz Sjeverni tok 2. Dijametralno suprotnu poziciju od poljskih sugovornika zauzeli su kolege iz Ruskog Veleposlanstva Vladimir Prohorov i Vladimir Ivanov. Oni su naveli kako je Sjeverni tok 2 isključivo komercijalni projekt koji zadovoljava interese Rusije, Njemačke i EU u cjelini. Puštanjem u rad projekta, osigurava se dodatna diverzifikacija putova opskrbe plinom. Održiva opskrba plinom po konkurentnim cijenama u europske zemlje provest će se najkraćim putem, što će također dovesti do smanjenja "ekološkog otiska" od prijevoza plina do europskih potrošača. Zaključili su da će strateški Sjeverni tok 2 ojačati europsku energetske sigurnost u narednim desetljećima te se zbog toga zemlje zainteresirane za projekt čvrsto zalažu za dovršetak izgradnje plinovoda.

Robert Bošnjak se osvrnuo na situaciju na domaćem plinskom tržištu te je naveo kako Hrvatska ima dobro razvijen plinski transportni i distributivni sustav, ukupne duljine preko 20.000 km preko kojeg se plinom izravno opskrbljuje preko 680.000 potrošača u 19 od ukupno 20 županija i gradu Zagrebu (neposredno preko sustava centraliziranog toplinskog grijanja broj korisnika prirodnog

plina je znatno veći). Plinski transportni sustav je preko interkonekcija s Mađarskom i Slovenijom povezan sa regionalnim i europskim plinskim sustavom, a UPP terminalom i evakuacijskim plinovodima sa svjetskim tržištem UPP-a te omogućuje transport plina prema regionalnom i europskom tržištu.

Navedene interkonekcije omogućuju sigurnu i diversificiranu opskrbu plinom potrošača u RH i bližem okruženju. Razvijeni plinski transportni i distributivni sustav u RH temelj su za aktiviranje stručnih, tehničkih i prirodnih potencijala potrebnih za transport dekarboniziranih plinova te za prikupljanje i skladištenje CO₂. RH ima značajan broj iskorištenih plinskih i naftnih polja u kojima može skladištiti i cjevovodnu infrastrukturu kojom može transportirati dekarbonizirane plinove i CO₂. Naveo je da u tom dijelu RH kao vlasnik podzemlja, proizvođači nafte i plina kao postojeći i potencijalni koncesionari i Plinacro kao transporter mogu sinergijski sudjelovati i biti tehnološki predvodnici u regiji što je vrlo bitno s aspekta energetske tranzicije.

Treći panel

Geopolitika i energetika, Sjeverni tok 2 i globalni igrači - Svi protiv svih

Moderatorica i izvjestiteljica trećeg panela - Ana Stanič, vodeća stručnjakinja za europsko i međunarodno pravo

Panelisti ovog panela bili su dr. Matthias Dornfeldt sa Slobodnog sveučilišta u Berlinu, g. Konstantin Simonov iz Fonda za nacionalnu energetske sigurnost u Moskvi i dr. Katja Yafimava s Oxfordskog instituta za energetske studije. Panel je pružio drugačiju perspektivu rasprave o Sjevernom toku 2 u odnosu na diplomatski pogled panela koji mu je prethodio. Doktorica Katja Yafimava započela je panel raspravljajući o regulatornim preprekama s kojima se suočava Sjeverni tok 2 nakon što je 21. srpnja između SAD -a i Njemačke postignut sporazum prema kojem se Njemačka obavezala odgovoriti na svaki pokušaj Rusije da koristi energiju kao oružje protiv Ukrajine i drugih zemalja Srednje i Istočne Europe. U zamjenu za to SAD je pristao prestati blokirati projekt. Posebno je govorila o mogućim poteškoćama s kojima bi se Sjeverni tok 2 mogao suočiti kao dio postupka certificiranja OPS -a EU -a u svjetlu nedavne odluke Suda pravde koja se

odnosi na izuzeće OPAL -a. Zatim je iznijela argumente zašto nema dokaza da Gazprom "manipulira" tržištem plina u Europi.

Njezino stajalište ponovio je gospodin Simonov koji je nastavio raspravu izrazivši zabrinutost zbog kontinuirane politizacije pitanja plina u EU. Istaknuo je slučaj izuzeća OPAL -a kao dokaz povećane politizacije. Po njegovom mišljenju, pozivanje Europskog suda na načelo energetske solidarnosti kao temelja za poništavanje izuzeća OPAL -a svodi se na pozivanje na politički cilj čija su priroda i opseg iz pravne perspektive nedefinirani i neprecizni.

Dr. Mattias Dornfeldt zatim je predstavio njemačku perspektivu Sjevernog toka 2 objašnjavajući posebno ulogu Sjevernog toka 1, preteče Sjevernog toka 2. Panel je zatim detaljno raspravljao o uvjetima američko - njemačkog dogovora i kako je prihvaćen u Ukrajini i drugim zemljama Srednje i Istočne Europe. Konačno, panel je završio raspravom o budućoj ulozi plina u EU -u i što to može značiti za Sjeverni tok 2.

Četvrti panel

Demokracija energije

Moderatorica i izvjestiteljica četvrtog panela - Nadežda Kokotović, Energy Club Bruxelles

Četvrti je panel diskusiju sa krupnih i dugoročnih geopolitičkih projekata usmjerio na unutrašnji plan, na neposredno snabdijevanje i upravljanje građana održivom energijom. Europski Green Deal ima holistički pristup energiji i kreiranju održive budućnosti, s naglaskom na očuvanju prirode, suzbijanje energetske siromaštva i zelenim zalogom "prvo, ne šteti". Tako je energetska demokracija relativno nov politički, ekonomski i socijalni koncept koji objedinjuje energetske tranziciju u tehnološkom smislu s idejama demokracije i sudjelovanja građana u novoj energetske paradigmi temeljenoj na obnovljivim izvorima energije i energetske učinkovitosti. Sada imamo nove pojave poput *prosumers*, malih lokalnih elektrana koje zamjenjuju ili dopunjuju velika javna i privatna energetska poduzeća. O tome su govorili Mario Rajn, gradonačelnik Križevaca i član upravnog odbora udruženja evropskih gradova u energetske tranziciji Energy Cities, Zoran Kordić, suosnivač i CEO "Zelene energetske zadruge" (ZEZ) i Anes Podić, ekološki aktivist iz BiH. Mario Rajn je predstavio razvojni plan Križevaca čiji cilj je postati energetske neovisan grad

do 2030. U Križevcima je puštena u rad prva grupno financirana sunčana elektrana u Hrvatskoj, a u sljedećoj fazi se planira Križevce i 59 naselja povezati javnim međumjesnim prijevozom koji koristi zeleni vodik i koristiti geotermalne bušotine u centru grada za potrebe grijanja javnih ustanova, te unaprijediti sustav upravljanja otpadom. Zoran Kordić je predstavio osnovne izazove s kojima se energetske zadruge suočavaju, te objasnio da je građanska svijest ono što prvenstveno motivira građane da postanu članovi neke od mnogobrojnih energetske zadruga, ali i drugih projekata u Hrvatskoj koji su koncentrirani na održivi razvoj, turizam i poljoprivredu. ZEZ je članica RESCoop, europske organizacije koja je najzaslužnija za to što su od 2019. energetske zadruge dobile pravni status u EU. Anes Podić iz Eko-akcije je predstavio borbu nevladinih udruga u BiH i u drugim zemljama Zapadnog Balkana protiv izgradnje malih hidroelektrana, koje nanose ogromnu štetu riječnim tokovima i lokalnim zajednicama, a zauzvrat proizvode zanemarivu količinu energije. Istaknuta je uloga Evropske komisije i Energetske zajednice u potrebi da zemlje Zapadnog Balkana ugrade u svoja zakonodavstva Okvirnu direktivu EU o vodama, kao i direktivu EU o pticama i staništima.

Split, 23. kolovoza 2021.

Prof.dr. sc. Anđelko Milardović, utemeljitelj Interenef-a

Institut za europske i globalizacijske studije. Digitalni think-tank, (www.inegs.com), Split-Zagreb

Prof.dr.sc. Davor Škrlec, Fakultet elektrotehnike i računarstva (FER), Zagreb

Prof.dr.sc. Darija Karasalihović, Zavod za naftno-plinsko inženjerstvo i energetiku RGN fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ana Stanič, E@A Law Limited, London

Nadežda Kokotović, Direktorica Brussels Energy Club. Bruxelles-Sarajavo

Bilješka

Dokument uredila i na engleski prevela

*Prof.dr.sc.Darija Karasalihović, Zavod za naftno-plinsko inženjerstvo i energetiku RGN fakulteta,
Sveučilišta u Zagrebu.*